

کالبدشکافی فساد

راهبردها و روش های پیشگیری و
مقابله با آن

دکتر رضاعلی محسنی

سرشناسه :	محسنی، رضاعلی، ۱۳۴۵
عنوان و نام پدیدآور:	کالبدشکافی فساد راهبردها و روش هایپیشگیری و مقابله با آن /
مشخصات نشر:	مؤلف : رضاعلی محسنی
مشخصات ظاهری:	تهران : پیک اندیشه آموزگار، ۱۳۹۸
شابک:	۴۶۶ص.
وضعیت فهرست نویسی:	۷۵۰۰۰ ریال: ۴-۲-۹۵۹۸۹-۶۲۲-۹۷۸
یادداشت:	فیفا
موضوع:	کتابنامه: ص. ۴۲۸
موضوع:	سازمان های دولتی - فساد
موضوع:	Administrative agendes- Corrupt practice
موضوع:	سازمان های دولتی - ایران - فساد
موضوع:	Administrative agencies -- Corrupt practices -- Iran
موضوع:	فساد - جنبه های اقتصادی
موضوع:	Corruption-- Economic aspects
موضوع:	فساد - ایران - جنبه های اقتصادی
موضوع:	Corruption-- Economic aspects-- Iran
موضوع:	فساد در کار
موضوع:	Unfair labor practices
موضوع:	فساد در کار -- ایران
موضوع:	Unfair labor practices -- Iran
موضوع:	تخلفات اداری-- ایران
موضوع:	Misconduct in office-- Iran
موضوع:	فساد -- پیشگیری
موضوع:	Corruption -- Prevention
رده بندی کنگره:	JF ۱۵۲۵
رده بندی دیویی :	۳۵۳/۴۶
شماره کتابشناسی ملی:	۵۸۸۲۱۱۳

انتشارات پیک اندیشه آموزگار
نام کتاب : کالبدشکافی فساد
تألیف : دکتر رضاعلی محسنی
تیراژ : ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول-۱۳۹۸
چاپ و صحافی : دیجیتال
بها : ۷۵۰۰۰۰ریال
نشانی : تهران- خیابان آزادی- خیابان بهبودی- کوچه امیر- پلاک ۱۸- طبقه دوم
تلفن : ۰۰۹۱۹۶۰۸۰۰۲۰-۶۶۰۸۶۱۰۵

فهرست مطالب

فصل اول

تعاریف و مفاهیم فساد

۱-۱- مقدمه	۱
۱-۲- ضرورت مبارزه با فساد	۵
۱-۳- تعریف فساد	۶
۱-۴- انواع و اشکال فساد	۱۱
۱-۵- انواع تخلفات اداری	۱۴
۱-۶- مراحل فساد	۱۸
۱-۷- سطوح فساد	۱۸
۱-۸- مصادیق فساد	۱۹
۱-۹- نشانه ها و شاخص های فساد	۲۱
۱-۱۰- فساد و جرایم مالی	۲۴
۱-۱۱- جرم اقتصادی	۲۶
۱-۱۱-۱- تعریف جرم اقتصادی	۲۶
۱-۱۱-۲- انواع جرایم اقتصادی	۲۷
۱-۱۱-۳- آثار و پیامدهای اقتصادی جرایم اقتصادی	۳۱
۱-۱۲- فساد اداری قانونی	۳۲
۱-۱۳- رانت	۳۴
۱-۱۳-۱- مقدمه	۳۴
۱-۱۳-۲- تعریف رانت	۳۵
۱-۱۳-۳- انواع رانت	۳۶
۱-۱۳-۴- منابع رانت	۳۸
۱-۱۳-۵- منشاء رانت	۳۹

۳۹	۱-۱۳-۶- عوامل ایجاد رانت
۴۰	۱-۱۳-۷- آسیب شناسی رانت
۴۱	۱-۱۴- رشوه
۴۱	۱-۱۴-۱- مقدمه
۴۲	۱-۱۴-۲- تعریف رشوه
۴۳	۱-۱۴-۳- زمینه ها، رشوه
۴۳	۱-۱۴-۴- عناصر رشوه
۴۴	۱-۱۴-۵- آثار و پیامد رشوه
۴۵	۱-۱۵- پولشویی
۴۵	۱-۱۵-۱- تعریف پولشویی
۴۶	۱-۱۵-۲- مصادیق پولشویی
۴۶	۱-۱۵-۳- مراحل پولشویی
۴۷	۱-۱۵-۴- آثار زیان بار پولشویی
۴۷	۱-۱۵-۵- مقابله با پولشویی
۴۸	۱-۱۶- جرم شرکتی
۴۸	۱-۱۶-۱- تعریف جرم شرکتی
۴۸	۱-۱۶-۲- انواع جرم شرکت ها
۴۹	۱-۱۶-۳- آسیب شناسی جرم شرکت ها

فصل دوم

تاریخچه فساد در جهان و ایران

۵۰	۲-۱- فساد در جهان
۶۲	۲-۲- فساد در ایران
۶۴	۲-۳- فساد در کشورهای منتخب
۷۰	۲-۴- زمینه های تاریخی فساد در ایران

۷۵ ۵-۲- فساد اداری در دوره پهلوی

۷۸ ۶-۲- فساد اداری پس از سال ۱۳۵۷

فصل سوم

رویکردها و نظریه‌های فساد

۸۱ ۱-۳- مقدمه

۸۲ ۲-۳- رویکردهای نظری فساد

۸۵ ۳-۳- دیدگاه‌های عمده در فساد اداری

۸۷ ۴-۳- تبیین‌های نظری فساد

۸۷ ۱-۴-۳- تبیین اخلاقی فساد

۸۸ ۲-۴-۳- تبیین روانشناختی فساد

۹۲ ۳-۴-۳- تبیین‌های جامعه‌شناختی فساد

۹۳ ۱-۴-۳-۳- نظریه بی‌هنجاری (آنومی)

۹۳ ۲-۴-۳-۳- نظریه‌های ارزش‌های اخلاقی متعارض

۹۴ ۳-۴-۳-۳- نظریه کنش بوردیو: تحلیل رغبت

۹۶ ۴-۴-۳-۳- نظریه ساختاریابی

۹۷ ۵-۴-۳-۳- نظریه انتخاب عمومی

۱۰۰ ۴-۴-۳- تبیین‌های انسان‌شناختی فساد

۱۰۱ ۱-۴-۴-۳- نظریه فرهنگی هوفستد

۱۰۴ ۲-۴-۴-۳- نظریه‌های فرهنگ سازمانی

۱۰۵ ۳-۵- فساد در آراء صاحب‌نظران

فصل چهارم

پورسانت در معاملات دولتی

۱۱۱ ۱-۴- مقدمه

۱۱۲ ۲-۴- علل اخذ فراوانی اخذ پورسانت

۱۱۵.....	۴-۳- مبانی اخلاقی جرم اخذ پورسانت
۱۱۶.....	۴-۴- مبانی حقوق و قانونی جرم اخذ پورسانت
۱۱۷.....	۴-۵- مبانی شرعی جرم اخذ پورسانت
۱۱۹.....	۴-۶- عنصر قانونی پورسانت
۱۲۰.....	۴-۷- عنصر مادی پورسانت
۱۲۱.....	۴-۸- عنصر روی پورسانت

فصل پنجم اختلاس در نظام اداری

۱۲۲.....	۵-۱- مقدمه
۱۲۳.....	۵-۲- تعریف اختلاس
۱۲۴.....	۵-۳- موضوع جرم اختلاس و عناصر آن
۱۲۵.....	۵-۴- زمینه‌ها و عوامل وقوع جرم اختلاس
۱۲۶.....	۵-۵- ویژگی‌های جرم اختلاس
۱۲۷.....	۵-۶- خصوصیات مرتکبین اختلاس
۱۲۸.....	۵-۷- عنصر مادی جرم اختلاس
۱۲۹.....	۵-۸- مبانی نظری
۱۳۷.....	۵-۹- آثار و عوارض اختلاس
۱۳۸.....	۵-۱۰- نظام بانکی و اختلاس

فصل ششم جرم یقه سفید

۱۴۳.....	۶-۱- مقدمه
۱۴۴.....	۶-۲- تعریف جرم سفید
۱۴۵.....	۶-۳- تاریخچه جرم یقه سفید
۱۴۷.....	۶-۴- نظریه‌های جرم یقه سفید

- ۱۴۷..... ۱-۴-۶-نظریه فرهنگ سازمانی جرم زا
- ۱۴۸..... ۲-۴-۶-نظریه فشار عمومی
- ۱۴۹..... ۳-۴-۶-نظریه الگوی جرم: (نظریه جست و جوی جرم)
- ۱۵۰..... ۵-۶-ویژگی های جرم یقه سفید
- ۱۵۲..... ۶-۶-ویژگی های جرایم مالی یقه سفیدان
- ۱۵۳..... ۷-۶-ویژگی های مجرمین یقه سفیدان
- ۱۵۴..... ۸-۶-انواع جرایم یقه سفیدان
- ۱۶۰..... ۹-۶-مفاسد اقتصاد: مقامات بنامه
- ۱۶۱..... ۱۰-۶-پیامد های جرایم یقه سفیدان
- ۱۶۲..... ۱۱-۶-شیوه های مقابله با جرم

فصل هفتم

فرار مالیاتی

- ۱۶۵..... ۱-۷-مقدمه
- ۱۶۷..... ۲-۷-سوابق تجربی
- ۱۷۱..... ۳-۷-مفاهیم اساسی
- ۱۷۱..... ۱-۳-۷-مالیات
- ۱۷۲..... ۲-۳-۷-خرج مالیات
- ۱۷۴..... ۳-۳-۷-فرهنگ مالیاتی
- ۱۷۵..... ۴-۳-۷-ظرفیت مالیاتی
- ۱۷۶..... ۵-۳-۷-عدالت مالیاتی
- ۱۷۷..... ۶-۳-۷-ممیزی مالیاتی
- ۱۷۷..... ۴-۷-فرار مالیاتی و مدل های آن
- ۱۷۷..... ۱-۴-۷-تعریف فرار مالیاتی
- ۱۸۰..... ۲-۴-۷-تمایز فرار مالیاتی و اجتناب مالیاتی

- ۷-۵- عوامل اندازه گیری فرار مالیاتی در ایران ۱۸۱
- ۷-۶- عوامل مؤثر بر بروز و افزایش فرار مالیاتی ۱۸۲
- ۷-۶-۱- عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه ۱۸۳
- ۷-۶-۲- نرخ مالیات ۱۸۳
- ۷-۶-۳- سیستم اطلاعاتی ضدف ۱۸۴
- ۷-۶-۴- عدم ارسال اظهارنامه های مالیاتی و ضعیف بودن ضمانت های اجرایی ۱۸۵
- ۷-۶-۵- مشکلات مربوط به تحبصر عل الرأس مالیات ۱۸۶
- ۷-۶-۶- بالابودن وقفه های مالیاتی ۱۸۶
- ۷-۶-۷- قوانین پیچیده و متعدد مالیاتی ۱۸۷
- ۷-۶-۸- وجود معافیت های وسیع و متنوع ۱۸۸
- ۷-۶-۹- سرمایه اجتماعی ۱۸۹
- ۷-۶-۱۰- تورم ۱۹۰
- ۷-۶-۱۱- تشریفات وصول مالیات ها ۱۹۰
- ۷-۶-۱۲- مراجع رسیدگی به اختلافات مالیاتی ۱۹۱
- ۷-۶-۱۳- سوء استفاده از کارت بانکی و کد اقتصادی توسط فرصت طلبان ۱۹۲
- ۷-۶-۱۴- فرآیندهای مالیاتی ۱۹۴
- ۷-۶-۱۵- منابع انسانی ۱۹۶
- ۷-۶-۱۶- مؤدیان مالیاتی ۱۹۷
- ۷-۷- راهکارهای کاهش ناکارآمدی نظام مالیاتی ۱۹۸
- ۷-۷-۱- پیشنهادات و راهکارهای حقوقی ۱۹۹
- ۷-۷-۲- راهکارهای ساختاری در نظام مالیاتی ۲۰۳
- ۷-۷-۳- راهکارهای مدیریتی ۲۰۵
- ۷-۷-۴- راهکارهای فرهنگی ۲۰۶

۲۰۷..... ۵-۷-۷-راهکارهایی برای رفتار مؤدیان مالیاتی

فصل هشتم

پولشویی

- ۲۱۲..... ۱-۸-مقدمه
- ۲۱۴..... ۲-۸-مفهوم پول کثیف
- ۲۱۵..... ۳-۸-انواع رنگ پول
- ۲۱۵..... ۱-۳-۸-پول سفید
- ۲۱۵..... ۲-۳-۸-پول سرخ یا زرد
- ۲۱۵..... ۳-۳-۸-پول خاکستری
- ۲۱۶..... ۴-۳-۸-پول سفید یا قانونی
- ۲۱۶..... ۴-۸-تعریف پولشویی
- ۲۱۷..... ۵-۸-ویژگی های پولشویی
- ۲۱۸..... ۶-۸-انواع پولشویی
- ۲۱۹..... ۷-۸-روش های پولشویی
- ۲۲۲..... ۸-۸-ارکان جرم پولشویی
- ۲۲۳..... ۹-۸-مراحل پولشویی
- ۲۲۴..... ۱۰-۸-جرایم با منشاء پولشویی
- ۲۲۵..... ۱۱-۸-اهداف مجرمان از ارتکاب جرم پولشویی
- ۲۲۶..... ۱۲-۸-شرایط و محیط های مناسب پولشویی
- ۲۲۷..... ۱۳-۸-زمینه های پولشویی در ایران
- ۲۲۷..... ۱-۱۳-۸-شرایط اقتصادی
- ۲۲۹..... ۲-۱۳-۸-موانع و اصل شناسایی مشتری
- ۲۲۹..... ۳-۱۳-۸-ایران در مسیر تهاجم ترانزیت مواد مخدر منطقه
- ۲۳۰..... ۴-۱۳-۸-بنادر غیرقانونی

۲۳۰	۸-۱۳-۵- پول بدون بهره
۲۳۰	۸-۱۳-۶- معمای لاینحل "حواله"
۲۳۰	۸-۱۴- پیامدهای پولشویی
۲۳۰	۸-۱۴-۱- پیامدهای اجتماعی
۲۳۵	۸-۱۴-۲- پیامدهای اقتصادی
۲۳۸	۸-۱۴-۳- پیامدهای سیاسی
۲۴۲	۸-۱۴-۴- پیامدهای بین‌المللی
۲۴۳	۸-۱۵- مبارزه با پولشویی
۲۴۳	۸-۱۵-۱- قوانین بین‌المللی در مبارزه با پولشویی
۲۴۶	۸-۱۵-۲- پیشنهادها
۲۴۸	۸-۱۶- جمع‌بندی

فصل نهم

قاچاق کالا

۲۵۱	۹-۱- مقدمه
۲۵۲	۹-۲- تعریف مفهومی قاچاق
۲۵۵	۹-۳- عوامل مؤثر بر قاچاق کالا
۲۵۹	۹-۴- علل و انگیزه‌های قاچاق در مناطق مرزی
۲۶۰	۹-۵- آثار و پیامدهای قاچاق کالا و ارز
۲۶۳	۹-۵-۱- آثار اقتصادی قاچاق کالا
۲۶۸	۹-۵-۲- آثار و پیامدهای سیاسی و امنیتی قاچاق کالا
۲۶۸	۹-۵-۳- آثار اجتماعی، فرهنگی و سیاسی قاچاق کالا
۲۶۹	۹-۶- تقسیم‌بندی قاچاق
۲۷۰	۹-۶-۱- قاچاق بین‌المللی
۲۷۴	۹-۶-۲- قاچاق داخلی

۳۱۰.....	۱۱-۲-تأثیر فساد بر رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی
۳۱۳.....	۱۱-۳-آثار و پیامدهای فساد مالی و اداری
۳۱۳.....	۱۱-۳-۱-پیامدهای فساد مالی
۳۱۸.....	۱۱-۳-۲-پیامدهای فساد اداری
۳۲۰.....	۱۱-۴-اهم عوارض آثار پیامدهای فساد
۳۲۳.....	۱۱-۵-پیامدهای ادبی فساد از دیدگاه جامعه شناسی سازمان

فصل دوازدهم

سلامت اداری و سازمانی

۳۲۵.....	۱۲-۱-مقدمه
۳۲۶.....	۱۲-۲-اهمیت سلامت سازمانی
۳۲۹.....	۱۲-۳-تعریف سلامت سازمانی
۳۳۱.....	۱۲-۴-سطوح سلامت
۳۳۱.....	۱۲-۵-ابعاد سلامت سازمانی
۳۳۵.....	۱۲-۶-ویژگی‌های سازمان سالم
۳۳۸.....	۱۲-۷-ویژگی‌های سازمان ناسالم
۳۴۲.....	۱۲-۸-مؤلفه‌های سلامت سازمانی
۳۴۴.....	۱۲-۹-نشانه‌های سلامت اداری
۳۴۵.....	۱۲-۱۰-عوامل تهدید سلامت نظام اداری
۳۴۷.....	۱۲-۱۱-ارتقاء سلامت نظام اداری
۳۴۸.....	۱۲-۱۲-راهکارهای مقابله با تهدید سلامت اداری
۳۴۹.....	۱۲-۱۳-شاخصه‌های سلامت سازمانی

فصل سیزدهم

عدالت سازمانی، رفتار مدنی و سلامت اداری

۳۵۳.....	۱۳-۱-مقدمه
----------	------------

۳۵۶	۱۳-۲- تعریف عدالت سازمانی
۳۵۸	۱۳-۳- تاریخچه مفهوم عدالت سازمانی
۳۵۹	۱۳-۴- اهمیت عدالت سازمانی
۳۶۱	۱۳-۵- موانع اجرای عدالت در سازمان
۳۶۳	۱۳-۶- موانع تحقق عدالت در سازمان
۳۶۹	۱۳-۷- مفهوم رفتار و رفتار سازمانی
۳۷۲	۱۳-۸- انواع رفتار مدنی سازمانی
۳۷۴	۱۳-۹- ویژگیهای رفتار مدنی سازمانی
۳۷۵	۱۳-۱۰- ابعاد رفتار مدنی سازمانی
۳۸۱	۱۳-۱۱- عوامل تأثیر گذار بر رفتار مدنی سازمانی

فصل چهاردهم

فرهنگ سازمانی، پیشگیری از فساد اداری

۳۸۷	۱۴-۱- مقدمه
۳۸۸	۱۴-۲- تعریف فرهنگ
۳۸۹	۱۴-۳- تعریف فرهنگ سازمانی
۳۹۰	۱۴-۴- اهمیت فرهنگ سازمانی
۳۹۲	۱۴-۵- ابعاد فرهنگ سازمانی
۳۹۲	۱۴-۶- کارکردهای فرهنگ سازمانی
۳۹۳	۱۴-۷- کارکردهای فرهنگ سازمانی قوی
۳۹۴	۱۴-۸- عناصر و اجزای تشکیل دهنده فرهنگ سازمانی
۳۹۵	۱۴-۹- رویکردها و الگوی نظری فرهنگ سازمانی
۴۰۲	۱۴-۱۰- رویکردهای پیشگیری از فساد
۴۰۳	۱۴-۱۱- فرهنگ سازمانی و پیشگیری از فساد اداری
۴۰۳	فرهنگ سازمانی از جهت می تواند در پیشگیری از بروز فساد اداری موثر شود.

۴۰۶.....	۱۴-۱۲-راهکارهای مقابله با فساد با تاکید عوامل فرهنگی و اجتماعی
----------	--

فصل پانزدهم

حکمرانی خوب و کاهش فساد

۴۰۸.....	۱۵-۱-مقدمه
۴۰۸.....	۱۵-۲-تعریف حکمرانی خوب
۴۰۹.....	۱۵-۳-شاخص‌های حکمرانی خوب
۴۱۲.....	۱۵-۴-کارکردهای حکمرانی خوب
۴۱۲.....	۱۵-۴-۱-توسعه پایدار انسانی
۴۱۳.....	۱۵-۴-۲-توانمندسازی
۴۱۳.....	۱۵-۴-۳-همکاری و مشارکت
۴۱۳.....	۱۵-۴-۴-برابری و عدالت
۴۱۳.....	۱۵-۴-۵-تداوم و پایداری
۴۱۴.....	۱۵-۴-۶-امنیت
۴۱۵.....	۱۵-۴-۷-تقویت سرمایه
۴۱۵.....	۱۵-۴-۸-توسعه مردم سالاری
۴۱۶.....	۱۵-۴-۹-کاهش فساد و افزایش سلامت اداری

فصل شانزدهم

راهبردها و روش‌های مقابله با فساد

۴۱۹.....	۱۶-۱-جمع‌بندی علل فساد
۴۱۹.....	۱۶-۲-مفروضه‌های فساد
۴۲۲.....	۱۶-۳-ابعاد جرم شناختی پیشگیری فساد
۴۲۴.....	۱۶-۴-راهبردهای مقابله با فساد
۴۲۵.....	۱۶-۵-رهیافت‌های کاهش فساد مالی
۴۲۵.....	۱۶-۶-روش‌های مبارزه و کنترل فساد

۴۲۸..... فهرست منابع

۴۲۸..... الف) منابع فارسی

۴۴۲..... ب) منابع انگلیسی

www.ketab.ir

پیشگفتار

تاریخ گویای آن است که فساد از دیرباز در جوامع بوده و اکنون نیز از مسائل حاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشورهای جهان است. فساد پدیده‌ای است که بر زندگی همه انسان‌ها سخت اثر گذاشته و شهروندان و بازرگانان را در سراسر جهان به ستوه آورده است. بنا به تعریف بانک جهانی، فساد، سوء استفاده از قدرت دولتی برای تأمین منافع شخصی است. هر چند همیشه سوء استفاده از قدرت برای تأمین منافع شخصی نیست، بلکه می‌تواند در راستای تأمین منافع یک حزب و تفکر سیاسی خاص، طبقه خاص، دوستان، فامیل و غیره باشد.

فساد، به ویژه از نوع مالی یک بیمار، پیرفته اقتصادی - اجتماعی است که افزون بر متلاشی کردن سازمان از درون به گونه‌ای رحمانه از یک سازمان به سازمان دیگر و از نهادی به نهاد دیگر سرایت می‌کند و به فروپاشی نظام اداری و سیاسی منجر می‌شود، فساد به علت نقش و تأثیر منفی زیادی که بر کارایی و اثربخشی نظام مدیریت مالی و اداری کشورها دارد، همواره مورد توجه دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی بوده است. عنوان کتاب "کالبد شکافی فساد: راهبردها و روش‌های پیشگیری و افشا" با آن است که به بررسی، تحلیل و آسیب‌شناسی فساد اداری، مالی و اقتصادی پرداخته است، کتاب از شانزده فصل تشکیل شده است. فصل اول، به «تعاریف و مفاهیم فساد» فصل دوم به «فساد در جهان و ایران» فصل سوم به «رویکردها و نظریه‌های فساد» فصل چهارم به «پورسانت در معاملات دولتی»؛ فصل پنجم به «اختلاس در نظام اداری»؛ فصل ششم به «جرم یقه سفید»؛ فصل هفتم به «فرار مالیاتی»؛ فصل هشتم به «پولشویی»؛ فصل نهم به «قاچاق کالا»؛ فصل دهم به «تبیین فساد اداری و سازمانی»؛ فصل یازدهم به «آسیب

شناسی فساد؛ فصل دوازدهم «سلامت اداری و سازمانی»؛ فصل سیزدهم به «عدالت سازمانی، رفتار مدنی و سلامت اداری»؛ و فصل چهاردهم به «فرهنگ سازمانی و روش های پیشگیری از فساد اداری»، فصل پانزدهم به «حکمرانی خوب، پیشگیری و کاهش فساد» و فصل شانزدهم به «راهبردها و روش های مقابله با فساد» اختصاص یافته است.

کتاب حاضر که با تلاش و دقت فراوان، تالیف و تدوین شده است، خالی از اشکال نیست، امید است خوانندگان محترم با ارائه پیشنهاد و راهنمایی های سودمند، به غنای علمی این اثر بیافزایند.

و من... توفیق

رضاعلی محسنی

تهران-زمستان ۱۳۹۷